

УДК 613.618

**YONG‘IN-QUTQARUV SAF ME‘YORLARINING BAJARILISHINI
TADQIQ QILISH VA AMALDAGI ME‘YORLAR BILAN
O‘ZARO SOLISHTIRISH NATIJALARI TAHLILI**

T. f.f.d.(PhD) dotsent **Ch.R.Xujanov**, t.f.f.d. (PhD), dotsent **A.V.Lityaga**, mustaqil izlanuvchilar **J.B.Yarbekov**, **Sh.D.Mirzayev** (FVV Akademiyasi)

Annotasiya. Maqolada yong‘in-qutqaruv saf me‘yorlarining bajarilishi tadqiq qilinib, o‘tkazilgan sinov tadqiqot natijalari amaldagi yong‘in-qutqaruv saf me‘yorlari bilan o‘zaro solishtirilib, natijalari to‘liq tahlil qilingan va yoritilgan.

Kalit so‘zlar: me‘yor, tahlil, yong‘in-qutqaruv, maxsus, ishg‘ol qilish narvoni, ko‘rsatkich, sinov, tajriba va natija.

Аннотация. В статье рассмотрены, нормативных задач по управлению профессиональной подготовкой пожарных-спасателей, анализ нормативных задач, а также раскрыты научная и практическая значимость полученных результатов, внедрение результатов исследования в практику.

Ключевые слова: норма, анализ, пожарно-спасатель, спец, штурмовая лестница, показатель, испытания, результаты и опыт.

Annotation. In this article opened some measuring rules, scientific practical and extinguishing rescue devices, comparable analysis results and etc.

Keywords: measure, analyze, rescue device, special, test, special ladder, measure, experiment and result.

Yong‘in-qutqaruv texnikalaridan foydalangan holda yong‘in-qutqaruv ishlarining zamonaviy usullarini qullash uchun Favqulodda vaziyatlar vazirligi harbiy xizmatchi va xizmatchilaridan yuqori kasbiy mahorat va jismonan chiniqish talab etiladi. Yong‘in-qutqaruv saf tayyorgarligi yong‘in-qutqaruv texnikasi hamda asbob-uskunalari bilan ishlashning qulay va samarali usullarini ongli ravishda, uddaburonlik bilan bajarilishini ta‘minlab, Favqulodda vaziyatlar vazirligi harbiy xizmatchi va xizmatchilarining jangovar tayyorgarligini o‘ta muhim usullaridan biri bo‘ulib hisoblanadi. Navbatdagi tadqiqot ishimizda yong‘in-qutqaruv saf me‘yorlarini yong‘in-qutqaruvchilar tomonidan bajarish va amaldagi yong‘in-qutqaruv saf me‘yorlari bilan solishtirish asosiy maqsad etib belgilandi. Buning uchun quyidagi 5 ta shart tanlab olindi:

-100 metrli tusiqlar osha yugurish;

o‘quv minorasining 4-qavatiga ishg‘ol qilish narvonida kutarilish;

uch tirsakli surilma narvonini yong‘in uchirish avtomobilidan olish va o‘quv minorasining 3-qavatiga urnatish va ko‘tarilish;

ikki kurash (yarim tusiqli 100 m masofadan o‘tish va o‘kuv minorasining 4-qavatiga ishg‘ol qilish narvonida kutarilish);

4x100 m yong'in uchirish estafetasi.

Birinchi sinov tajribasi "100 metrli to'siklar osha yugurish" bo'yicha o'tkazildi sinov tajribasini o'tkazish tartibi:

Yong'in-qutqaruvchi dastak bilan startda turadi (dastak erkin xolatda).

Boshlanishi: berilgan buyruq.

Yakunlanishi: yong'in-qutqaruvchi hamma urnatilgan to'siqlardan yugurib o'tib, marra chizig'ini dastak bilan kesib o'tadi, yenglar bir-biri bilan hamda uch yoqlama ayirgich bilan ulangan holatda bo'lishi lozim. Tusiqlarni 100 metrli masofaga urnatish va to'siqlardan o'tish amaldagi yong'in-qutqaruv saf tayyorgarligi nizomi talablari asosida bajariladi. Sinov tajribasini o'tkazishda 5 nafar yong'in-qutqaruvchi qatnashdi. har bir sinov tajribasi 3 marotaba bajarildi va har bir bajaruvchining 3 ta ko'rsatkichi umumlashtirilib, o'rtacha ko'rsatkichi qayd qilindi. Sinov tajribasi yakunida bajaruvchilar har bir natija bo'yicha "a'lo", "yaxshi" va "qoniqarli" baho bilan baholandi. Sinov tajribalari davomida olingan natijalar 1-jadvalga kiritildi.

1-jadval.

"100 metrli tusiqlar osha yugurish" mashqi buyicha utkazilgan tadkikot natijalari tahlili

Yong'in-qutqaruvchining	Vaqt meyorlari, soniya									Urtacha kursatkichi, soniya		
	1-natija			2-natija			3-natija			a'lo	yaxsh i	qoniqar li
	a'lo	yaxshi	qoniqar li	a'lo	yaxsh i	qoniqar li	a'lo	yaxsh i	qoniqar li			
1.	27,17	30,41	34,01	27,40	31,50	35,20	28,14	32,41	36,01	27,57	31,44	35,07
2.	30,4	32,50	36,11	30,30	33,42	36,70	31,08	33,58	37,14	30,53	33,16	36,65
3.	25,78	28,71	32,71	25,90	29,80	32,91	26,41	30,91	33,20	26,03	29,80	32,94
4.	21,58	23,82	27,82	22,12	24,17	28,14	23,47	25,13	29,19	22,39	24,37	28,38
5.	22,19	24,44	28,19	22,47	24,70	29,31	23,71	25,14	30,41	22,79	24,76	29,30
Jami	25,38	27,97	31,76	25,63	28,71	32,45	26,56	29,43	33,19	25,86	28,70	32,46
Amaldagi meyoriy xujjatga asosan oddiy sharoitda										27	30	33

Ikkinchi sinov tajribasi "O'quv minorasining 4-qavatiga ishg'ol qilish narvonida kutarilish" bo'yicha o'tkazildi. Sinov tajribasini o'tkazish tartibi Ishg'ol qilish narvonining

7-pillapoyasi start chizig'ida yotadi. Start chizig'idan o'quv mashguloti minorasigacha 32 metr 25 sm. Qutqaruvchi (yong'in o'chiruvchi) start chizichining orqasida turadi. Yakunlanishi: qutqaruvchi (yong'in uchiruvchi) ikkala oyog'i bilan o'quv mashg'uloti minorasining 4-qavatidagi poliga tegishi. Sinov tajribasini utkazishda 5 nafar yong'in-qutqaruvchi qatnashdi. Har bir sinov tajribasi 3 marotaba bajarildi va har bir bajaruvchining 3 ta kursatkichi umumlashtirilib, o'rtacha ko'rsatkichi qayd qilindi. Sinov tajribalarida olingan natijalar 2-jadvalda berilgan.

2-jadval.

O‘quv minorasining 4-qavatiga ishg‘ol qilish narvonida ko‘tarilish

mashqi bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqot natijalari tahlili

Yong‘in-qutqaruvchining tartib raqami	Vaqt meyor, soniya									Urtacha kursatkichi, soniya		
	1-natija			2-natija			3-natija			a‘lo	yaxshi	qoniqarli
	a‘lo	yaxshi	qoniqarli	a‘lo	yaxshi	qoniqarli	a‘lo	yaxshi	qoniqarli			
1.	28,71	31,47	36,09	28,87	31,71	36,71	29,41	32,11	36,84	28,99	31,76	36,54
2.	32,17	34,21	38,38	32,41	35,01	38,97	32,79	35,81	39,71	32,45	35,01	39,02
3.	30,29	32,31	36,41	31,07	32,41	36,74	31,42	32,74	37,81	30,92	32,48	36,98
4.	34,01	38,09	42,29	34,42	38,71	42,77	34,74	38,90	43,71	34,39	38,56	42,89
5.	27,41	39,44	32,51	28,09	39,78	33,01	28,71	40,21	33,90	28,07	39,81	33,14
Jami	30,51	35,10	37,13	30,97	35,52	37,64	31,41	35,95	38,39	30,96	35,52	37,71
Amaldagi me‘yoriy xujjatga asosan oddiy sharoitda										30	32	38

Uchinchi tadqiqot ishi “Uch tirsakli surilma narvonini yong‘in uchirish avtomobilidan olish va o‘quv minorasining 3-qavatiga o‘rnatish va ko‘tarilish” sinov tajribasi bo‘yicha o‘tkazildi. Sinov tajribasini o‘tkazish tartibi: uch tirsakli narvon avtomobilning yuqorisiga joylashtirilgan va maxkamlangan, o‘quv mashg‘uloti minorasi to‘rgan joydan 30 metr uzoqlikda (orqa g‘ildirak uqi 30 metrli belgi ustida to‘radi) orqadagi yenglar g‘altagi olingan holda bo‘lishi lozim.

Sinov tajribasi 2 nafar yong‘in-qutqaruvchidan tashkil topgan ekipaj tarkibida bajariladi, ular avtomobil g‘ildiraklari orqasida joylashadi.

Yakunlanishi: uch pog‘onali narvon 7-pillaloyasiga maxkamlangan, 1-sonli qutqaruvchi (yong‘in uchiruvchi)ning ikkala oyog‘i o‘quv mashguloti minorasining 3-qavati poliga yoki 2 qavatli binoning tomiga tegishi, 2-sonli qutqaruvchi narvon bilan devor oralig‘ida turishi lozim. Sinov tajribasini o‘tkazishda 5 ta ekipaj (har bir ekipajda 2 nafardan yong‘in-qutqaruvchi) qatnashdi. Har bir sinov tajribasi 3 marotaba bajarildi va har bir ekipajning 3 ta kursatkichi umumlashtirilib, o‘rtacha kursatkichi qayd qilindi. Bunda ekipajlar har bir natija buyicha 3 hil (“a‘lo”, “yaxshi” va “qoniqarli”) baholandi va quyidagi natijalar olindi. Sinov tajribalari davomida olingan natijalar 3-jadvalda berilgan.

3-jadval.

“Uch tirsakli surilma narvonini yong‘in uchirish avtomobilidan olish va o‘quv minorasining 3-qavatiga o‘rnatish va kutarilish” sinov tajribasi bo‘yicha o‘tkazilgan sinov tajribalari natijalari

Bulnima	Vaqt meyor, soniya									Urtacha kursatkichi, soniya		
	1-natija			2-natija			3-natija			a‘lo	yaxshi	qoniqarli
	a‘lo	yaxshi	qoniqarli	a‘lo	yaxshi	qoniqarli	a‘lo	yaxshi	qoniqarli			
1.	30,81	34,01	36,61	30,90	34,40	36,70	31,05	34,72	37,09	30,92	34,37	36,8
2.	36,47	38,17	42,24	36,70	38,71	43,07	36,79	39,71	43,61	36,65	38,86	42,97

3.	38,74	40,87	44,11	38,97	40,89	44,21	39,12	40,91	44,38	38,94	40,89	44,23
4.	29,07	32,47	36,21	29,71	32,73	36,71	30,21	33,24	36,71	29,66	32,81	36,54
5.	31,47	34,48	37,21	31,80	34,72	38,07	31,97	34,78	38,31	31,74	34,67	37,86
Jami	33,31	36,00	39,27	33,61	36,29	39,75	33,82	36,67	40,02	33,58	36,32	39,07
Amaldagi meyoriy xujjatga asosan oddiy sharoitda										28	33	36

To'rtinchi tadqiqot ishi "Ikki kurash (yarim to'siqli 100 m masofadan o'tish va o'quv minorasining 4-qavatiga ishg'ol qilish narvonida ko'tarilish" sinov tajribasi bo'yicha o'tkazildi. Sinov tajribasini o'tkazish tartibi: Yarim to'siqli 100 m masofadan o'tish va o'quv minorasining 4-qavatiga ishg'ol qilish narvonida ko'tarilish. Sinov tajribasi 5 nafar yong'in-qutqaruvchi bilan bajariladi, ular startda turadi. Yakunlanishi: yong'in-qutqaruvchi 100 m masofadan o'tadi, o'quv minorasining 4-qavatiga ishg'ol qilish narvonida ko'tariladi va yong'in-qutqaruvchining ikkala oyog'i bilan o'quv minorasining 4-qavatidagi poliga tegishi bilan yakunlanadi. Sinov tajribasini o'tkazishda 5 nafar yong'in-qutqaruvchi qatnashdi. Har bir sinov tajribasi 3 marotaba bajarildi va har bir yong'in-qutqaruvchining 3 ta kursatkichi umumlashtirilib, o'rtacha kursatkichi qayd qilindi. Bunda ekipajlar har bir natija bo'yicha 3 hil: "a'lo", "yaxshi" va "qonikarli" baho bilan baholandi. O'tkazilgan sinov tajribalari davomida olingan natijalar 4-jadvalda berilgan. 4-jadval.

"Ikki kurash (yarim to'siqli 100 m masofadan o'tish va o'quv minorasining 4-qavatiga ishg'ol qilish narvonida ko'tarilish" mashqi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalari tahlili

bo'yicha o'tkazilgan tadqiqot natijalari tahlili

Amaldagi me'yoriy xujjatda mashq mavjud emas.

Yong'in-qutqaruvchining tartib raqami	Vaqt meyori, soniya									Urtacha kursatkichi, soniya		
	1-natija			2-natija			3-natija					
	a'lo	yaxshi	qoni-qarli	a'lo	yaxsh i	qoni-qarli	a'lo	yaxshi	qoni-qarli	a'lo	yaxshi	qoni-qarli
1.	60,41	65,12	70,18	60,51	65,71	71,01	61,20	65,01	72,07	61,30	64,71	73,18
2.	58,91	63,24	69,42	59,00	64,48	70,28	59,80	65,40	71,41	60,41	64,79	72,41
3.	61,78	65,19	72,12	61,52	65,70	73,07	61,31	65,78	73,80	62,80	66,41	74,53
4.	59,12	66,41	71,24	58,41	67,20	71,12	59,20	67,80	72,20	59,91	67,90	72,90
5.	31,31	64,71	72,18	61,20	65,01	71,80	61,80	67,20	72,14	72,19	68,21	73,41
Jami	60,30	6,93	71,02	60,12	65,62	71,45	60,66	66,23	72,32	61,32	66,40	73,28

Beshinchi sinov tajribasi "4x100 m yong'in uchirish estafetasi" bo'yicha o'tkazildi. Sinov tajribasini o'tkazish tartibi: yong'in-qutqaruvchilar estafetasi 400 metrli maxsus yulakda 4 ta, har biri 100 metrdan iborat bo'lgan bosqichda bajariladi. Sinov tajribasi 5 ta ekipaj bilan bajariladi, har bir ekipaj 4 nafar yong'in-qutqaruvchidan tashkil topadi, ular startda turadi. Yakunlanishi: Bajaruvchi start chizig'ida narvon bilan turadi. Birinchi bosqichda narvon bilan uychadan o'tadi va dastakni ikkinchi ishtirokchiga beradi. Ikkinchi bosqichda yong'in-qutqaruvchi maxsus to'siq o'stidan o'tadi va dastakni uchinchi ishtirokchiga beradi, uchinchi bosqichda ishtirokchi dastakni oladi va uch yoqlama suv

ayirgichga ulaydi, to'rtinchi bosqichda ishtirokchi dastakni qabul qilib oladi va birlamchi yong'in uchirish vositasi orqali maxsus uchoqda yonayotgan olovni uchiradi. Ishtirokchi finishga kirib kelganda, maxsus uchoqdagi olov to'liq uchgan bo'lishi lozim.[119;453-457-b.,120;24-27-b.,121;12-15-b]

Umuman olganda, yong'in-qutqaruv saf tayyorgarligi mashg'ulotlarida mexnat muhofazasini ta'minlash, turli xil noxush holatlarning yuzaga kelishini oldini olish maqsadida sinov tajribalari o'tkazildi, o'tkazilgan sinov tajribalaridan ma'lum bo'ldiki, xozirgi ko'nda amalda bo'lgan "Yong'in- qutqaruv saf tayyorgarligi me'yorlari"ni qayta ko'rib chiqish va qayta o'zgartirish va qushimchalar kiritish lozimligi ilmiy va amaliy jixatdan asoslab berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 22-sentabrdagi O'RQ-410-son "mehnatni muhofaza qilish tog'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida" gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 10-apreldagi "O'zbekiston Respublikasida Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish hamda yong'in xavfsizligini ta'minlashning sifat jihatdan yangi tizimini joriy etish to'g'risida"gi PF-5706-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi FVVning "Yong'in qutqaruv saf tayyorgarligi me'yorlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 2021-yil 25-oktabrdagi 300-son Buyrug'i.-4-12-bet.
4. A.N.Quidoshev, O.T.Muzafarov, B.T.Ibragimov, N.A.Sharapov "Yong'in saf tayyorgarligi" darslik.Cho'l pon nomidagi nashriyot Toshkent-2018-yil. 12-17-bet.
5. Ch.R.Xujanov, S.S.Tajibayev, R.X.Choriyev, B.B.Abduraximov. "Jangovar tayyorgarlik" darslik.Iqtisod moliya.Toshkent-2022-yil.-8-95-bet.
6. Начальная профессиональная подготовка в образовательных учреждениях ГПС МЧС России: учебное пособие / А. А. Юдичев, А. Н. Кулепанов, И. Б. Дорноступ, А. А. Юсупов. Екатеринбург: Уральский институт ГПС МЧС России, 2013 год. С. 111.
7. Терехнев В.В., Грачев В.А., Подгрушный А.В., Терехнев А.В. Пожарно-строевая подготовка: Учебное пособие. - М.: Академия ГПС, Калан-Форт, 2006, 332 стр.
8. Шемятихин В.А., Коробова Н.А. Пожарно-строевая подготовка: учебно-методическое пособие. -Екатеринбург: издательство Уральского университета, 2015 год. С. 21.